

JURNALUL LITERAR

FOAIE SĂPTĂMÂNALĂ DE CRITICĂ ȘI INFORMAȚIE LITERARĂ

DIRECTOR / G. CALINESCU

Inreg. la No. 28 din 19 Dec. 1938 Reg.
Publ. periodice la Trib. S. III C. Iași

Redacția și Administrația / Librăria Ath. Gheorghiu
Iași — Strada Cuza-Vodă No. 54 — Telefon No. 1301

Abonamentul anual / Lei 120
Pentru instituțiuni / Lei 500

Universul stendhalian

Puțin sunt scriitorii care să se mărginească la un orizont atât de identic cu sine în toate operele scrise, așa cum se întâmplă cu Stendhal! Am putea spune că tocmai dintr-o cunoaștere redusă a universului uman, naște profunzimea intuițiilor psihologice ale romanțierului. Deloc divers, deloc grăbit și cunosător perfect al unor laturi sufletești și numai al lor, așa ne apare Stendhal. Nu cunoaștem încă, dar credem că există lucrări care să trateze despre analogiile dintre Roș și negru și Mănăstirea din Parma. Sunt prea bătoare la ochi. Pentru că n'ar avea nici un rost să înșirăm nume și să stabilim aceste analogii și pentru că mai interesant ne pare a prelungi unele din observațiile noastre cu privire la Stendhal, ne vom adresa sursei care a dat naștere unor eroi cu atâtea asemănări.

Cu toată indiferența atitudinii a scriitorului față de romanele sale, mai bine zis de personagiile sale, nu ne poate înșela asupra unui punct extrem de important: acela că toate sunt produsul unui fel de desăvârșire subiectiv, de a vedea lumea. Deci că întrețată și fii există asemănări de nedesmințit. Cum de a putut lăsa impresia unei atari neutralități, a unei ipse complete de intervenție în favoarea celor buni, pentru aruncarea discreditului asupra celor răi? Cum de s'a putut feri de viciul simpatizării cu anumite personaje, lucru pe care l-am dori și nouă și literaturii noastre? Este important de știut că Stendhal și-a scris romanele la o vârstă înaintată, numai cu zece ani înaintea morții. Vorbim, se știe, de cele care se citesc cu interes de public și nu de opera completă care privește pe stendhalienii. Maturitatea sa completă i-a desăvârșit o anumită filosofie. Cunoaștem din biografiile făcute, amărăciunile vieții ce-a dus. Stendhal este un sceptic: nimic nu merită să fie admirat și iubit în această lume, pare a ne spune scriitorul, care a și gândit într-o vreme la sinucidere. Nici arta, deși mult deosebită de alte activități omenești, nu ne oferă o sal-

vare. Arta este un joc și pentru Stendhal. Un joc superior al spiritului. Dar merită a fi el iubit, merită să te lansezi într-o admirație fără limitele rațiunii? Nu, cu siguranță, de vreme ce nu-ți oferă o liniștire, oricât de frumoasă este indeletnicirea aceasta. Ușor de înțeles că strunindu-și pasiunile pentru eroi, el impune o dominație rațională, de unde și aerul cu totul neutru, lepădat de poadoabe, frumuseți și metafore. Căci cel care îndrăgește metafora și toți poezii deci, iubeste, fără îndoială aspectul de sărbătoare al vieții, fie numai al celei interioare. Chiar bucuria ce-o naște o metaforă reușită, în sufletul poetului, nu este un argument pentru funcția ei optimistă? Stendhal n'are un stil înflorit și pentru aceasta. Disprețuia asemenea satisfacții. Este poate o explicație prea îndepărtată de natura stilului său, dar altfel nu putem interpreta limpeziciunea unei atari sobrietăți, când la îndemână îi stăteau din belșug uneltele metaforei: starea de spirit ce-o numim inspirație și conciziunea.

Pentru activitatea sa literară, pentru eroii săi, nu odată lasă să se întrevadă un zâmbet de indulgență. Un zâmbet de îngăduință. Nu e lipsită de interes participarea la cot cu eroii, când e vorba de-o glumă. Copiii Doamnei de Rénal, pe care Julien Sorel eroul din Roș și negru îi prepară, se apropie de Julien, după o absență îndelungată a acestuia. Ei aduc cu sine în brațe un epurată. „Julien fit bon accueil à tous, même au lapin“, ne spune Stendhal răsând odată cu noi de ideea ce i-a trecut prin minte. O carte este un joc de societate. Se face ziuă, părăsești adunarea, dar mizantrop cum ești, nu păstrezi nici dragoste, nici pică celor cu care te-ai întâlnit.

Dar regulile artei cer ca eroii să aibă suflute, să acționeze, să pară verosimili. Redus la plăcerea de a scrie romane, Henri Beyle îi însușește cu zelurile care l-au animat pe el. A iubit nespuse de mult pe Napoleon, în serviciul căruia a fost mulți ani? Și Julien Sorel și Fabrice del Dongo, eroii celor două romane, îl vor iubi cu o pasiune fără limite. Cel

dintâi păstrează portretul împăratului sub saltea, cecece era un act criminal prin anul 1830, când se petrece acțiunea. Dar a iubi pe Napoleon înseamnă a iubi un întreg sistem de eroisme. Danton și revoluția franceză fac parte din acest sistem. Iar la pag. 219 una din eroinele din Roș și negru exclamă, și pe drept cuvânt: „Pour trouver de tels sentiments il faut remonter au temps des héros; c'étaient des amours de ce genre qui faisaient palpiter les coeurs du siècle de Charles IX et de Henri IV“. Și tot acest roman este plin de o amintire sălbătă, ce trece din când în când, ca o reîmpresă a materiei, despre timpurile de eroism și de pasiune a trecutului. Aici ne întâlnim cu Eminescu, dar n'avem intenția să ne oprim.

Așa dar universul stendhalian este un univers al pasiunilor. Iubiri sălbatice, frenetice, cu înțelesul de frenetice a sufletului, iubiri care încălcă legile societății, pentru că ele n'au legi. De aici, se înțelege, eroisme neprevăzute în acțiunea eroilor, care s'gata să sacrifice totul pentru realizarea completă a iubirii lor. Noi socotim chiar că Julien Sorel și ambiția sa atât de renunțată, trebuie să se lăseze pe al doilea plan și să scoatem la lumină pe amantul Julien. Vom încerca să demonstrăm că ambiția pe care Stendhal o pune în seama lui Sorel, de a parveni, îl obligă să creeze situații în afara interesului artistic și că momente realizate, la ultima lor expresie, sunt numai momentele parțiale, din iubire sau aventură în vederea iubirii. Stendhal nu faceo reușită monografie a ambiției, — vom încerca să demonstrăm —, ci excelente monografii de dragoste eroică.

Dar toate pasiunile cad sub lumina lui Stendhal?

Nu există morți criminale și nici uri contorsionate, vrednice de blamul nostru. Nu există, într'un cuvânt, în universul stendhalian, loc pentru pasiunile ignobile. Viziunea lumii sale este pură. De aceea vom da de răfueli cu organizarea socială, cu țărănul francez, cu preoții, mai ales, și nobilimea veacului

Mihail Chirnoagă

Urmare în pag. 4

O promoție

În afară de redacția propriu zisă și de colaboratorii cunoscuți care se asociază deliberat acțiunii noastre literare, încercând împreună cu noi să orienteze haosul actual, ne-am silit să creăm o echipă de tineri pregătiți într'un spirit înalt. Au venit mulți, dar fiecă, neavând o activitate continuă, nu ne-au dat prilejul să-i definim, fiecă nu corespundeau vederilor noastre, n'au putut să se încorporeze toți. Și mai ales nu puteam defini colaboratori fără identitate, ascunși sub anonim, fără stare civilă intelectuală. Prin reducere și control am ajuns să facem o primă echipă de publiciști tineri (dintre care unii au mai scris dar risipit) care toți au studii superioare (niciunul autodidact) și pot oriunde păstra nivelul atins. Ce vor face mai târziu, nu putem prevedea, însă sunt și vor rămâne adevărați intelectuali.

Și la noi, care așa această nu prin salon, și prin revistă ca în Anglia și America, un rol hotărâtor la ridicarea planului literar. În echipa noastră se găsesc trei nume feminine: d-na Sanda Popescu, d-na Juliette Constant și d-ra Lidia Bejan.

Dintre tineri, cităm în ordinea presupusă a vârstei pe dd. M. Chirnoagă (nuvelist și editor înainte, acum în curs de înfăptuire a conștiinței totale), A. Lucaci (politehnician, aplicat spre probleme, în spirit pozitivist, anti-patafizic), G. D. Loghin (actor care urmează studii filozofice și literare oficiale urmărind o experiență totală, după care, e posibil să facă sinteza în registrator), Bogdan Istru, membru al învățământului, cu vocație lirică, Eugen Coșeriu, tânăr ardent cu voință și posibilități de toate, Costel Moraru, tânăr poet în căutare de soluții estetice și de adâncimi.

J. L.

Verhaeren

Rémy de Gourmond exclamase la apariția „Orașelor tentaculare“: ce nenorocire că acest mare poet n'a trăit, dela vârsta de 19 ani, la Paris!

Nu știu dacă serviciile Parisului s'ar fi dovedit operante pentru domesticirea unui poet barbar, a unui poet al paroxismului, cum l-a boțezat unul din biografii săi, Albert Mockel. Și Vincent van Gogh, pictorul halucinat, s'a lăsat ispitit de mirajul Parisului, dar steapă i-a fost șederea în metropola boemei și a luminii; s'a refugiat, în cele din urmă, spre taina a-prinsă a Sudului, în Arles.

Intre codul lui Napoleon, pe care i-l cerea ingrata meserie de stagiar pe lângă strălucitul avocat liberal Edmond Picard din Bruxelles, și mișcarea literară a epocii, Émile Verhaeren n'avea de ales. Deși nu fusese, dela vârsta de 19 ani, la Paris, Verhaeren cunoștea foarte bine pe Baudelaire, Jules Laforgue, Paul Verlaine, Mallarmé, etc., binevoind pentru fiecare câte un atribut de evaluare: Baudelaire a creat o nouă generație literară; Laforgue s'a pasionat în căutarea unor forme de prozodie noi, corespunzătoare febrei contemporane; Verlaine, original prin sensibilitatea sa; Mallarmé, cel mai mare geniu clasic pe care l-a avut Franța.

Până la jumătatea secolului trecut, în Belgia se cunoștea numai literatura franceză romantică. André van Hasselt era satelitul lui Victor Hugo; Wenstenraad, Hénaux și Wacken erau tributarul lui Musset și Lamartine. Renașterea literară belgiană din 1881 începe cu Picard, Lemonnier, Georges Rodenbach, Max Waller, Iwan Gilkin și Verhaeren. Revista în care se întâlneau tinerii deschișători de drumuri era *La jeune Belgique*; director Max Waller. Nu lipseau săgețile și... chefurile pantagruelice:

Explosion de vie où ces maîtres gourmands
Campaient, gaillardement,
leurs chevaux flamands
Et faisaient des chefs-d'oeuvre
entre deux soléliers.

Să nu pierdem din vedere că „les vieux maîtres“ sunt „les nouveaux maîtres“.

*) Edmond Estève, Émile Verhaeren, un grand poète de la vie moderne; Paris, 1928.

Laudă corpului:
On boit sans bruit, on boit sans cris, si l'on boit fort;
Et l'ivresse plombant les fronts de somnolence,
Bientôt l'on boit et l'on se soule en plein silence.

În prima culegere de versuri, „Les Flamandes“ (1883), poetul cultivă un realism direct, aproape ostentativ; libertatea și seninătatea omului sănătos dela țară sunt naiv și impudic înfățișate. „La vachère“:

Dort, bouche ouverte et ronflante;
Et les boeufs noirs et roux qui souvent, tous ensemble, Beuglaient, le cou tendu, vers les soleils couchants.
(L'abreuvoir)

Inspirația aceasta nu e străină artei flamande; Rubens a fost premergătorul ei. „Les moines“ (1886) cântă viața răstignită și discretă a călugărilor, care apar când „chandeliers d'or flambeaux de foi, porteurs de feu“, când ieșiți parcă din groaza nocturnă a unei păduri, cu ochii lucind ca apa într'o peșteră adâncă:

Et tels s'usèrent-ils en vieilles monastères,
Au fond du cloître, ainsi que des marbres austères.

Unza simțetăscă prin care a trecut și-a lăsat amprentele, sub forma unei convulsii deprimante, a unei conțorșiri vehemente, muncind cărarea nouă a unei noi orientări, în culegerile care au urmat: „Soins“, „Débâcles“ și „Flambeaux noirs“. În prima serie de „Impresii“, Verhaeren declară: „J'aime l'absurde, l'inutile, l'impossible, l'affolé, l'excès, l'intense“. Iși înfiripă contururile și o concepție asupra artei, concepție răsărită din tragișmul căutării unei formule definitive, pentru auto-realizarea sa. „L'expression d'une crispation contre l'hostilité d'une idée, celle du bonheur, d'inspiration quotidienne, profonde, silencieuse, contenue, mais qui serompt en des livres soudains“, aceasta este arta. Măsura geometrică a versului este cu încăpățănare înlocuită de versul liber, spontan, energic.

Poetul, istovit și înebunit, are viziuni de coșmar: e halucinat de pădurea Numere-

Bogdan Istru
Urmare în pag. 4

lor, se neliniștește de apariția întunecată a femeii răspântiilor și de orologiile care înghit timpul.

Cu 1891, Verhaeren se tălmăduiește și se adâncește în involburatul curent al vieții sociale. S'a încercat o apropiere între Verhaeren și Victor Hugo. Pentru amândoi viața socială constituie materie primă pentru o poezie a tuturor. Victor Hugo mărturisește față: „Nul de nous n'a l'honneur d'avoir une vie qui soit à lui. Ma vie est la vôtre, votre vie est la mienne, vous vivez ce que je vis; la destinée est une“. (Les Contemplations, prefață).

Pe aceeași strună cântă eroic și Émile Verhaeren: „Un grand poète est tellement d'accord avec les idées de son siècle, avec l'incessante évolution de l'humanité, qu'il s'affirme la conscience de tous. Il y a communion, échange, harmonie. Il y a individualité et universalité confondues“.

Din această concepție au răsărit: „Les campagnes hallucinées“, „Les villes tentaculaires“, „Les visages de la vie“, „Les forces tumultueuses“, „Les ailes rouges de la guerre“ și toate culegerile de poezii denumite naționale. Tot aici se încadrează și mult discutata dramă în patru acte „Les aubes“.

Întâlnim, totuși, în magistral de drum, dărăpănat, cu bărbați infometați și femei livide; cerșetori:

Dans le matin, lourds de leur nuit,
Ils s'enfoncent au creux des routes,
Avec leur pain trempé de pluie
Et leur chapeau comme la suie;

plecările în orașul veacului („la ville en plâtre, en stuc, en bois, en fer, en or“), — tentacular:

Traînant leurs pas après leurs pas,
Le front pesant et le cœur las,
S'en vont, le soir, par la grand' route,
Les gens d'ici buveurs de pluie,
Lécheurs de vent, fumeurs de brume.

Bogdan Istru
Urmare în pag. 4

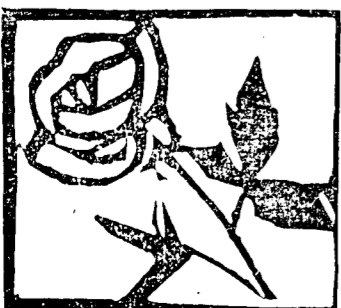
Paludes

Prin terbuti dese raza își năruie lumina
Și sârmele privirii opresc un cer sărac,
Răzbind aci prin sălcii, vind în rădăcina
Neștiutoare, care se iscă în copac.

Imaginea e veche și tremură sub praf:
Acolo n' amintite ea numai stă să neapă
Și netezindu-și calea prin ceasuri strânse vraf
Se deslușește seara prin trestii, cer și apă.

E lotca printre nouri sau cerul nu e sus?
Căci, lată cercănat e cerul de lopești.
Lopata n'eamnă n'undă, în urmă timpul dus
Și peste zare noaptea e pânză cu pecești.

Costel Moraru

Din opera lui:

Benedetto Croce*)

Cunoașterea are două forme: este sau cunoaștere intuitivă sau cunoaștere logică; cunoaștere prin fantazie sau cunoaștere prin intelect; cunoaștere a individualului sau cunoaștere a universalului; a lucrurilor luate în individualitatea lor sau a relațiilor între ele; este, într'un cuvânt, sau producătoare de imagini sau producătoare de concepte...

De sigur, percepția este intuiție: dar percepțiile o-dăii în care scriu, a călimării și a hârtiei pe care le am dinainte-mi, a tocului de care mă slujesc, a obiectelor pe care le ating și folosesc ca instrumente ale persoanei

*) Din *Estetica*, VI-a ediție. Bari, Laterza, 1928. 1) Ultimul paragraf e scos din *Breviariu de Estetica*. Aci am citat din traducerea d-lui Ștefan I. Nenițescu.

mele, care deci există, de vreme ce scrie; — sunt toate intuiții. Dar este intuiție și imaginea care-mi trece acum prin cap, a unui eu care scrie în altă odaie, într'un alt oraș, cu hârtie, toc și călimară deosebite. Asta înseamnă că distincția între realitate și nerealitate este exterioră caracterului propriu al intuiției și secundară. Presupunând un spirit uman care intuește pentru întâia dată, s'ar părea că el nu poate să intuiască decât realități efective și să aibă deci altceva decât intuiții ale realului. Dar fiindcă conștiința realității se întemeiază pe distingerea între imagini reale și imagini ireale iar această distincție n'are loc în primul moment, acele intuiții nu vor fi intuiții nici ale realului nici ale irealului, nu vor fi percepțiuni

ci pure intuiții. Unde totul e real, nimic nu e real. O a-nume idee, foarte vagă și pe departe aproximativă, a acestei stări ingenue ne-o poate da copilul, cu dificultatea sa de a discerne realul de fictiv, istoria de poveste, toate fiind una pentru el. Intuiția este unitatea nediferențiată a percepției realului și a simplei imagini a posibilului. În intuiție noi nu ne opunem realității exterioare ca fiind empirice, ci obiectivăm deadreptul impresiile noastre, oricare ar fi...

„Noi avem intuiții fără spațiu și fără timp: o nuanță de cer și o nuanță de sentiment, un „ah!“ de durere și un elan al voinței obiectivate în conștiință, sunt intuiții pe care le posedăm, și în care nimic nu e format în spațiu și în timp...“

„Există un mod sigur de a distinge intuiția adevărată, veritabila reprezentare, de ceace îi este inferior: actualul spiritual de faptul mecanic,

pasiv, natural. Orice adevărată intuiție sau reprezentare este, totdeauna, expresiune. Ceace nu se obiectivează într'o expresiune nu e intuiție sau reprezentare, ci senzație și fenomen de natură. Spiritul nu intuește decât făcând, formând, exprimând. Cine separă intuiția de expresie, nu va izbui niciodată să le reunească...“

„Cum am putea intui într'adevăr o figură geometrică, dacă nu-i avem imaginea așa de clară încât să fim în stare de a o face numaidecât pe hârtie ori pe tablă? Cum am putea într'adevăr intui conținutul unei regiuni, să zicem al Siciliei, dacă n'am fi în măsură să-l desenăm așa cum e în toate meandrele sale? Oricui i-a fost dat să experimenteze lumina ce i se face în minte când izbutește, și numai în clipa când izbutește, să-și formuleze pentru sine impresiile și sentimentele. Sentimente și impresii trec atunci, prin virtutea vor-

belor, din obscura regiune a psihicului la claritatea spiritului contemplator. Este cu neputință, în acest proces conșcitiv, să distingă intuiția de expresie. Una iese cu alta, în aceeași clipă cu cealaltă, fiindcă nu sunt două ci una...“

„Trebuie, dar, să respingem teza care face ca actual estetic să conste numai în conținut (sau în simplele impresiuni), ca și pe aceea care-l face să conste în adaosul unei forme la conținut, adică în impresiuni plus expresiuni. În actual estetic, activitatea expresivă nu se adaugă faptului impresiunilor, ci aceste sunt elaborate și formate de ea. Reapar, ca să zicem așa, în expresie ca apa care pusă în filtru, reapare aceeași și totuși altfel de cealaltă parte a aparatului. Actual estetic este, prin urmare, formă, nimic altceva decât formă...“

...tendința care prevalează
Urmare în pag. 4

Fișele literare

Georgeta Mircea Cancicov, Constantin Fântâneru, Teodor Scorțescu

Surprinzător este, în literatura d-nei Georgeta Mircea Cancicov, pentru cine s'a obișnuit cu moldovenimea moale în grai și până la un punct convențional idilică a lui Creangă, să dea de niște țărani moldoveni cu un limbaj de un aspru și baroc pitoresc. Procesul de orășenizare a răzbit și aici, precum a pătruns în satele muntene descrise de Damian Stănoiu, fără să altereze fondul etnic. Suntem la un nou nivel istoric al limbii. Autenticitatea observației este bătaoarea la ochi dar totuși pagina nu e o stenogramă. Scriitoarea a stilizat, stingând o culoare, îngroșând alta, cu preocuparea de a crea o lume, al cărei sens total e grotesc. Capacitatea de a gusta savoarea fonetică, veselia malițioasă în ordinea literară (oricât de afectuos ar fi sufletul) sunt remarcabile la o femeie. Simțul hilarității sunetelor se vădește în nimerita alegere a numelor proprii: Madam Pușlenge, Hantadura, Purhedea, Sevastița, Iliaoaia, Măriuca, Ozonofia, Virginica, Vasălica, Mândița. Ca specimen de vorbire orășenizată, păstrând însă miresma moldoveană este citabilul monologul lui Stratulat (despre automobil, despre invidia țărănilor):

— A dracului mai fuge, mămucua mea! Multe minunății mai sânt; îmbătrânesc acum iute și-mi pare avan de rău, căci în fiecare zi alte pozne se stârnesc. Inchipuirea omului îi a dracului, coane Ionel. Te pomenești, coane Ionel, că după ce-oi muri, coane Ionel, o să se facă o invenții de trezit morții. Hă, hă, hă!

— Ți-i ciudă, hai, stăchitură? Te-ai făcut urît și rău la față, par'că mănânci pământ îngrășat de gunoi. Lasă, lasă, că vă arăt eu cu vinul, la anul. Ca să vă închid fleanca, am să vă dau un poloboc de pomană, să vă mai îndulciți, mama voastră, că sunteți mai amari la suflet decât limba de șarhi.

Dar și mai interesant e tabloul sociologic: sălbatic, arhaic, prilej de triste constatații din punct de vedere practic, obiect de uimire a ochiului artistic. Suntem documentați în tot ce privește viața elementară a satului: naștere, moarte, nuntă, înmormântare, bălciu, igienă, industrie agrară. În ciuda apropierii civilizației, structura acestui sat e de un primitivism ireal. Factorii hotărâtori în momentele fundamentale sunt bazele deținătoare ale practicelor magice, preotese, vrăjitoare și lecuitoare totdeodată. Mărioara se întoarce dela câmp și-și găsește trei copii morți de molimă lângă ușa. Pe cei încă vii îi înșufără în carne ude și le dă vin fierc de scoarță. Asta e tot ce știe în materie medicală. Murind toți copiii, pune să se tragă clopotele pentru „îngerșii” ei. Lui Cristodor cineva îi fură lapte dela vacă, dar el e încredințat că Hantadura și Ispoaia s'au uitat urît la vacă și-au uns-o cu o buruiănă, ca să mute laptele dela vaca lui la vaca lor. Hantadura face practice pentru concepere muierilor:

— Fă, uită-te în ochii mei! Se uita baba ca o afulisene de răutăcioasă. Îi străluceau ochii ca licuricii.

— Fă, dacă'n două luni nu rămân în poziții, - acumă să-mi dai cu ceva în cap! Dar, Natalia Mustea crezi că-ai făcut copii, hai, cu stăchitura aceia bețivănească de Manoiță, hai? În ntreab-o ce i-am făcut! Trei noți mi-o trebuit. Și ai văzut? Dar cu tine e mai greu că bărbatul tău nu-i cu tine aici, de...

Indatorate să bocească, femeile intră în funcțiune automat, după un tipic tribal: „Sevastița Tărăbuță, Ruxandra și Aretia Mustea, s'au uitat una la alta și apoi, în sicriu. Deodată, și-au strâmbat gura, și-au frecat ochii uscați, dând drumul la o boceală strânică:

— Văleu, văleu, țapă Profirăi, de ce ne-ai iasat, țapăi?

Dăscălița a început și ea: — Profiră, Profirăi, ia-ne și pe noi leliță!

Grotescul se amestecă cu mișcătorul. Femeile se țin cu mâinile de căruța în care se află moarta, vorbind între ele, în vreme ce căruțașul, profesional, își îndeamnă boii:

— Hăisa, hăisa, ceală! N'auzi, boală? — Ioana a rămas grea, dar pune lucrul în socoteala supranaturalului:

— Ce dracu, Ioano, la bătrânețe — Ei, lele, afurisită să fii, că am visat numai: nici eu nu știu cum dracu am pățit-o!

Vasălica și Mândița îngroapă o păpușă ca să cheme ploia, apoi crezând în magia lor se înfricoșează de potop. Lumea credulă țipă după ele:

— Țapă Vasălcoco! Țapă Mândițoo! Ce-ai făcut? Măncă-v'ar holera!

— Unde este înapoiere, este și ură. Cristofor și cu baba lui se hărăsesc mereu și într-o zi se ascund amândoi în casă de frica hoșilor, dar nici unul nu vrea să-și recunoască slăbiciunea.

— Veselă ca o fetișcană, hai? spune Cristodor. Frica e rușinoasă, dar sănătoasă.

— Cui i-o fost rușine și frică? întrebă ea pe Cristodor, oprindu-se din svărlitul grunțelor: nia, sau nietale? sau, din cauza nietale, ni-o fost și nia, hai?

Tabloul central din această serie etnografică este *Face țapă Ioana*, de un pitoresc african. Țapă Ioana e apucată de durerile nașterii în grajd, pe când mulge vaca. Tăvălindu-se pe jos, răstoarnă ciubărul și se udă de lapte. Căminii îi ling fusta, iar bărbatul o vestește cu mare calm tehnic: „La noapte, fă Ioană, îl faci”. Nebunul satului, speță de degenerat muieratic, ca piepteni în cap, umblă să dea asistență văietătoarei femei, încurcând lumea:

— Văăăleu, văăăleu! Unde mi-i pieptenul? Unde mi-i pieptenul? Țapăi, dă-mi drumul, că mi-a căzut pieptenul! Acel verde, cu chetricelle...!

Ioana naște greu și toată lumea îi dă sfaturi. Safta îi cere să se opintească, apoi să se scoale și să dea cu piciorul în vatră, însăfârșit Hantadura îi poruncește să joace o sârbă. Ioana goală, despletită, umflată, joacă, văietându-se în vreme ce babele chinăcite jos, cântă sârba și bat din palme. În cele din urmă Alecu trage cu pușca afară, având grijă să privească pe geam „încotro sunt întinse picioarele Ioanei și să tragă cu pușca în dreptul lor” spunând și câteva cuvinte magice:

— Cum țășnește glonte din pușcă, așa să țășnească copilul din burta Ioanei! Așa să deie Dumnezeu!

Simplu document? Nicidecum. Îndemânarea la scris a autoarei este invederată și impresia generală e de ceva care depășește cu mult realitatea. E un realism fantastic, demonic, de un sălbatic humor. De altfel ochiul comun simplifică, reducând totul la noțiuni, în vreme ce aci ochiul surprinde cu inteligență exotica. Câteodată, e drept, maliția cade în bufonerie și se abuzează de culoarea verbală. Talentul scriitoarei se revelează însă în siguranța cuvântului care definește. Lucreția întorcea capul spre pădurile natale „ca o căprioară...care...miroasevăzduhul”.

„Purhedea mereu mișca fusta, de praf că era lungă și mătura drumul cu ea”. Gura ei era „ca un știulete de popoșii desghiocat prost”. Ochii vede idilic mărunț și iată o grațioasă pictură a interiorului de grajd; de un Greuze animalier:

„Un câine ciobănesc dormea printre vite. O găină și câțiva pui târzi se plimbau pe el. Îi scurmuca ca pe o movilă de gunoi.

„Găina, repede-repede sgârăia cu piciorușele și când găsea un ciub de purici, chema puii și-i ciuguleau.

„Dulăului îi plăcea și se tot întorcea pe o parte și pe alta. Găina și puii se uitau

mul, că mi-a căzut pieptenul! Acel verde, cu chetricelle...!”

Interior de Constantin Fântâneru este un jurnal liric, analizând psihologia incertă a „generației noi”, adică în fond a tânărului universal. O anume incoerență voită și o acceptare nepăsătoare a absurdului, în scopul de a da impresia unei înregistrări autentice a vieții interioare, învalve paginile cărții într-o aparență de hermetism. Noul tânăr suferă de un rău al veacului, ce nu mai provine din blazare ci dimpotrivă dintr'o prea mare vitalitate care dă naștere la neliniști, la întrebări asupra modalității de a se afirma: Asemănarea între tonul fatal, neo-romantic al acestei cărți și acela din *Centrul* pus „într' Sămănaul” Dionis este izbitoră. La alt nivel de timp, avem de a face cu tânărul vizitor care trece prin criza de ciocnire cu viața. Prin definiție orgolios ca orice adolescent, el e încă pradă aceluși proces de sedimentare a caracterului, ale cărui aspecte tipice sunt civismul artificial, sentimenta-

lismul, susceptibilitatea, pre-dispoziția idilică, nevoia imperioasă de a se afirma, absurditatea. Eroul întâlnește un fost coleg de școală și fiindcă are hainele prea posonite, rupe ierburi, așa ca din întâmplare și le risipește asupra-și. Întreb de prieten asupra gestului absurd, el îi mărturisește cauza, teatral, și-l palmuește, spre a-l sili să se bată în duel, voind instinctiv să-și refacă prin bravadă prestigiul pe care-l crede pierdut prin reaua înfățișare vestimentară și prin neașteptată măturisire. Același tânăr se așează pe pământ și ia țărână în mână cu sentimentul mândru al unei profunde filosofii panteistice, salvează un șoarece dela înec, se roagă în biserică, plânge fără sens, se admiră, se uimește de prezența unui lac:

„Apa rece și lenevoasă, deodată devine un obiect exterior, extraordinar de luminat. Ca și cum în întâia fracțiune de secundă din viață zăresc apa. Se îndoiește, densă și personală, la câțiva pași, în penunșuri farmăcioase de var. Toată ființa ei rămâne exterioră printr'o separație fundamentală. O contemplantu cu tristețe. Cercetez dacă n'am o senzație străină. Mă împresoară o neliniște de lucruri prea noi. Lujerii de coada calului și păpușii răslețiți în smârc, par niște sistre ierburi, gata să devie o pedeapsă.

„Căci ideea că apa are o existență exterioră, iremediabil despărțită, între tăpșanurile, cretoase de țărână roșie, apare în conștiință plăcută. Plăcerea mare, trainică, vine din generozitatea cu care mă văd dăruit. Incep să gust la întâlnirea față în față cu existența apei, din afară, o plăcere de acum indisutabilă. Cu toate acestea sunt turburat încă de aura unei urbi și surprind în mine o fărâma de panică gătuitoare: pentru că prezența nămolosă, pestriță și înformă de vecinicia ei fără vre-

casnă demonstrativă. Vine deadreptul. Mai ales o rețin ca o senzație absurdă, sub soarele vărtos, în aerul alb de arșiță.”

Ceeace e valabil aci nu e „filosofia” cât extraordinara importanță pe care o dă tânărul întâiei emoții metafizice. Erotica este tot atât de neliniștită: precoce, ingenuă, extemporală. Intre o fetiță cu picioarele goale și tânărul erou al cărții se întâmplă această inedită explicație:

„Obrajii Caniei s'au înseminat, ochii îi strălucesc, nu știu ce murmură.

— Poate vrei să intri în casă, o întreb eu, aștindu-i privirile limpezi ca să-i ghičesc cea mai curată intenție. Cu un evident triumf care-i învâlmășește tot corpul, fetița înclină din cap scurt, de câteva ori.

— Da. „Intinde mâinile amândouă spre mine, într'o brutală febrilitate. O apuc cu un braț peste umăr, cu altul îi cuprind mijlocul și o atrag înăuntru, ridicând-o de mijloc când ajung la jumătatea odăii, deodată brațele ei îmi înconjoară frenetic gâtul, gema și în vreme ce sunt foarte emoționat, buzele ei mi se apropie de obraz și mă sărută nebunește, cu patima deslănțuită. Nu știu ce să fac fiindcă nu înțeleg nimic. O așez alături pe pat. Fetița plânge; fiindcă mă cuprind o frică proastă, cad în genunchi la picioarele ei și o întreb:

— Ce ai?

— Te iubesc! Îmi răspunde cu tonul cel mai simplu din lume și plânge, într'na plânge.”

Lili, fata unei dansatoare de cabaret, după ce face eroului confesiuni biografice de o mare candoare, întreabă deodată: „Nu e așa că ai să mă iei de soție?” Apoi dezorientată lasă fruntea pe umărul tânărului, fugind totuși pudică atunci când acesta vrea s'o prindă în brațe. Redevenită copil, se așează pe marginea patului

și-și leagă înfăntul picioarele. Și deodată, din instinctul de a interesa, propune:

— Dacă vrei dansez în fața ta acum. Spune... „Incuviuțarea o umple de largă bucurie. Sângele se împrăștie sub piele. O îmbujorează. Cu înfrigurare strânge preșurile pe dușumea. Le îngrămădește sub masă, la perete. Svârle o privire de dispreț și sfidare, spre oglindă întâiu, unde se vede. Apoi spre mine. Ghemuit, ră-măsesem lângă speteaza patului. Lili începe lin să danseze.”

Însfârșit, chiar sub raport estetic (și aci e și punctul de plecare al cărții) eroul caută, în spiritul romantic al adolescenței, un nou demon:

— Știi secretul să ajungi mare scriitor?

— Care e?

— Să descoperi un demon nou, unul neștiut de nimeni, — ?

— Da, negreșit. Acum închipuște-ți eu am descoperit un demon nou, numai al meu; acesta luptă și cu divinitatea. Chiar așa cum îți spun. Numai că e un demon arlechinic, o parodie de demon, care face totuși ca spiritul să se rătească, să dea în regiuni ale vieții neumbulate încă.”

Prin Popi, nuvelă cu subiect de comedie, Teodor Scorțescu, autor puțin cunoscut și neînregistrat de unii critici, s'a revelat ca un scriitor de o mare și matură eleganță. Volubilitatea, orgoliul afectat, cumul de profesii disparate, inteligența vie și cabotinismul mediteraneanului din Levant amintesc a-nume pagini asupra Siciliei de Anatole France. Însă, zugrăvind Grecia din epoca înfrângerii în Asia mică, Teodor Scorțescu s'a ferit să cadă în caricatură, împiedicat de temperamentalul său fin, dar nu satiric, de observator tânăr, curios de senzații geografice și explorator liric al eternului feminin. În deosebi contrastul între cadrul străvechiu al Eladei și civilizația modernă, psihologia subtilă a unui popor îndepărtat de Europa nu numai spațial ci și temporal, sunt teme pe care scriitorul le execută cu o simplă virtuozitate. Un tânăr român e trimis la Atena cu o misiune bancară, tocmai când guvernul Gumaris cade și Grecia e împărțită cu violență în constantiniști și venizeliști. El face cunoștință cu o tânără divorțată Popi, care e regalistă înfocată, în conflict adesea cu familia ei în care se află și venizeliști și e călăuzit de Spyros, un fel de chelner demn, cu calități deosebite, și cu mari însușiri muzicale. Popi primește dragostea românului, dar, meridianală, ar voi ca dânsul să-i facă demonstrații de romantism, să-i cânte. Lipsit de darul muzical, românul își face din Spyros un fel de Cyrano. Dar grecul s'a îndrăgostit de Popi și înțelege să lucreze pe cont propriu, iar într'o țară așa de stranie, de un democratism milenar, izbândă lui e apropiată, când inteligența românului găsește un punct psihologic vulnerabil. Spyros e crunt venizelist și românul îl provoacă în fața femeii:

— Recunosc... că acest înfocat regalist a fost mai tare ca mine!

Indignat, grecul protestează:

— Eu, regalist?... Trăiască Venizelos! Cu el e toată Grecia!

Popi, însă, constantinistă fanatică, desgustată de politica lui Spyros, cade în brațele românului.

Comedie, firește, dar grațioasă, cu un idilic sincer, cu o suavă portretizare a tinerii femei, la care fanatismul politic apare ca o mică sălbătăcie pigmentând frumusețea.

Correspondență inedită:

V. Alecsandri-Grigore Ventura

II.: 1884

„D-na Romanescu” este talentata Aristizza, care în strălucita sa carieră a demisionat sau a amenințat cu demisia de foarte multe ori direcția Teatrului Național. Susceptibilitatea, legată de temperamentul vedetelor de teatru, îi era sgândărită de credința că o colegă, mai puțin înzestrată sau chiar de același nivel, se bucura de avantajul materiale, care i s'ar fi convenit. De aceea plecările și revenirile neîntrecutei Aristizza erau lucruri aproape banale.

Cât despre adăugirile lui Alecsandri, ele dovedesc dragostea autorului pentru operele lui în a căror valoare poetul credea.

Peste trei zile, la 19 Aprilie, (fila 21) Alecsandri scrie tot de la Mircești, adresându-se cu „Mon cher Maestro”:

„Romaneasca mi-a telegrafiat pentru a-mi cere scena proiectată s'o adaug la sfârșitul primului act și pentru a mă anunța că Regina va veni la 28 ale lunii să-mi asculte piesa. I-am răspuns că scena cu pricina nu este încă scrisă și gândindu-mă bine cred că mă voi mulțumi să pun patru versuri în gura lui Gallus, în scopul de a da timp cortinei să cadă încet, evitând astfel ceea ce era puțin cam bruscat la sfârșitul acestui act.

Spiritul „cancanier”, curiozitatea pentru micile intrigi ale culiselor teatrale, se întreguie spiritului cercetător al lui Alecsandri.

1) Mss. B. A. R. 3749.

foarte împărțite, dar cele mai multe persoane înclină pentru suprimarea ultimei scene. Pentru a mulțumi toată lumea... și pe tatăl ei, mă gândesc să public amândouă versiunile. Direcțiile teatrelor să procedeze conducându-se după gustul publicului lor.

„Deocamdată piesa va fi jucată până la sfârșitul acestei stagiuni, așa cum este, afară de câteva schimbări pe care vi le voi comunica prin poșta de mâine și pe care vă rog să le introduceți la rețetă.”

„Sfârșitul actului al doilea a fost jucat cu oarecare neînțelegere, care mi-a făcut „tort”. Aveți obligația extremă a unei noi execuții după indicațiile mele, astfel că la 28 ansamblul să nu lase nimic de dorit. Îți strânge mâna... armonios.”

Amănunte nelipsite de interese pentru felul de a lucra al lui Alecsandri. Cât despre nemulțumirea-i în ceea ce privește felul interpretării, ea se încadrează în conflictul dintre autor și interpret, care a luat naștere odată cu teatrul.

Dar Ventura nu s'a grăbit să răspundă, deoarece la 29 Aprilie, (fila 23) Alecsandri îi scrie din nou: „Nu mi-ai răspuns scrisorii mele privitoare la câteva indicații relative la „Blanduzia” Ai primit scrisoarea sau poșta ne-a jucat festa la amândoi? Do-riam ca ultima reprezentație

a piesei mele să nu lase decât puțin de dorit.”

Poetul scrie „din patul de suferință”, căci de o săptămână e prins de un lumbago-sciatică, foarte duros, până a nu se putea mișca.

E primăvară însă. Lumina, verdele arborilor, cântecul păsărilor, fericite de libertatea lor, sunt lucruri care îndeamdesc să public amândouă versiunile. Direcțiile teatrelor să procedeze conducându-se după gustul publicului lor.

Lili, fata unei dansatoare de cabaret, după ce face eroului confesiuni biografice de o mare candoare, întreabă deodată: „Nu e așa că ai să mă iei de soție?” Apoi dezorientată lasă fruntea pe umărul tânărului, fugind totuși pudică atunci când acesta vrea s'o prindă în brațe. Redevenită copil, se așează pe marginea patului

și-și leagă înfăntul picioarele. Și deodată, din instinctul de a interesa, propune:

— Dacă vrei dansez în fața ta acum. Spune... „Incuviuțarea o umple de largă bucurie. Sângele se împrăștie sub piele. O îmbujorează. Cu înfrigurare strânge preșurile pe dușumea. Le îngrămădește sub masă, la perete. Svârle o privire de dispreț și sfidare, spre oglindă întâiu, unde se vede. Apoi spre mine. Ghemuit, ră-măsesem lângă speteaza patului. Lili începe lin să danseze.”

Însfârșit, chiar sub raport estetic (și aci e și punctul de plecare al cărții) eroul caută, în spiritul romantic al adolescenței, un nou demon:

— Știi secretul să ajungi mare scriitor?

— Care e?

— Să descoperi un demon nou, unul neștiut de nimeni, — ?

— Da, negreșit. Acum închipuște-ți eu am descoperit un demon nou, numai al meu; acesta luptă și cu divinitatea. Chiar așa cum îți spun. Numai că e un demon arlechinic, o parodie de demon, care face totuși ca spiritul să se rătească, să dea în regiuni ale vieții neumbulate încă.”

Prin Popi, nuvelă cu subiect de comedie, Teodor Scorțescu, autor puțin cunoscut și neînregistrat de unii critici, s'a revelat ca un scriitor de o mare și matură eleganță. Volubilitatea, orgoliul afectat, cumul de profesii disparate, inteligența vie și cabotinismul mediteraneanului din Levant amintesc a-nume pagini asupra Siciliei de Anatole France. Însă, zugrăvind Grecia din epoca înfrângerii în Asia mică, Teodor Scorțescu s'a ferit să cadă în caricatură, împiedicat de temperamentalul său fin, dar nu satiric, de observator tânăr, curios de senzații geografice și explorator liric al eternului feminin. În deosebi contrastul între cadrul străvechiu al Eladei și civilizația modernă, psihologia subtilă a unui popor îndepărtat de Europa nu numai spațial ci și temporal, sunt teme pe care scriitorul le execută cu o simplă virtuozitate. Un tânăr român e trimis la Atena cu o misiune bancară, tocmai când guvernul Gumaris cade și Grecia e împărțită cu violență în constantiniști și venizeliști. El face cunoștință cu o tânără divorțată Popi, care e regalistă înfocată, în conflict adesea cu familia ei în care se află și venizeliști și e călăuzit de Spyros, un fel de chelner demn, cu calități deosebite, și cu mari însușiri muzicale. Popi primește dragostea românului, dar, meridianală, ar voi ca dânsul să-i facă demonstrații de romantism, să-i cânte. Lipsit de darul muzical, românul își face din Spyros un fel de Cyrano. Dar grecul s'a îndrăgostit de Popi și înțelege să lucreze pe cont propriu, iar într'o țară așa de stranie, de un democratism milenar, izbândă lui e apropiată, când inteligența românului găsește un punct psihologic vulnerabil. Spyros e crunt venizelist și românul îl provoacă în fața femeii:

— Recunosc... că acest înfocat regalist a fost mai tare ca mine!

Indignat, grecul protestează:

— Eu, regalist?... Trăiască Venizelos! Cu el e toată Grecia!

Popi, însă, constantinistă fanatică, desgustată de politica lui Spyros, cade în brațele românului.

Comedie, firește, dar grațioasă, cu un idilic sincer, cu o suavă portretizare a tinerii femei, la care fanatismul politic apare ca o mică sălbătăcie pigmentând frumusețea.

și-și leagă înfăntul picioarele. Și deodată, din instinctul de a interesa, propune:

— Dacă vrei dansez în fața ta acum. Spune... „Incuviuțarea o umple de largă bucurie. Sângele se împrăștie sub piele. O îmbujorează. Cu înfrigurare strânge preșurile pe dușumea. Le îngrămădește sub masă, la perete. Svârle o privire de dispreț și sfidare, spre oglindă întâiu, unde se vede. Apoi spre mine. Ghemuit, ră-măsesem lângă speteaza patului. Lili începe lin să danseze.”

Însfârșit, chiar sub raport estetic (și aci e și punctul de plecare al cărții) eroul caută, în spiritul romantic al adolescenței, un nou demon:

— Știi secretul să ajungi mare scriitor?

— Care e?

— Să descoperi un demon nou, unul neștiut de nimeni, — ?

— Da, negreșit. Acum închipuște-ți eu am descoperit un demon nou, numai al meu; acesta luptă și cu divinitatea. Chiar așa cum îți spun. Numai că e un demon arlechinic, o parodie de demon, care face totuși ca spiritul să se rătească, să dea în regiuni ale vieții neumbulate încă.”

Prin Popi, nuvelă cu subiect de comedie, Teodor Scorțescu, autor puțin cunoscut și neînregistrat de unii critici, s'a revelat ca un scriitor de o mare și matură eleganță. Volubilitatea, orgoliul afectat, cumul de profesii disparate, inteligența vie și cabotinismul mediteraneanului din Levant amintesc a-nume pagini asupra Siciliei de Anatole France. Însă, zugrăvind Grecia din epoca înfrângerii în Asia mică, Teodor Scorțescu s'a ferit să cadă în caricatură, împiedicat de temperamentalul său fin, dar nu satiric, de observator tânăr, curios de senzații geografice și explorator liric al eternului feminin. În deosebi contrastul între cadrul străvechiu al Eladei și civilizația modernă, psihologia subtilă a unui popor îndepărtat de Europa nu numai spațial ci și temporal, sunt teme pe care scriitorul le execută cu o simplă virtuozitate. Un tânăr român e trimis la Atena cu o misiune bancară, tocmai când guvernul Gumaris cade și Grecia e împărțită cu violență în constantiniști și venizeliști. El face cunoștință cu o tânără divorțată Popi, care e regalistă înfocată, în conflict adesea cu familia ei în care se află și venizeliști și e călăuzit de Spyros, un fel de chelner demn, cu calități deosebite, și cu mari însușiri muzicale. Popi primește dragostea românului, dar, meridianală, ar voi ca dânsul să-i facă demonstrații de romantism, să-i cânte. Lipsit de darul muzical, românul își face din Spyros un fel de Cyrano. Dar grecul s'a îndrăgostit de Popi și înțelege să lucreze pe cont propriu, iar într'o țară așa de stranie, de un democratism milenar, izbândă lui e apropiată, când inteligența românului găsește un punct psihologic vulnerabil. Spyros e crunt venizelist și românul îl provoacă în fața femeii:

— Recunosc... că acest înfocat regalist a fost mai tare ca mine!

Indignat, grecul protestează:

— Eu, regalist?... Trăiască Venizelos! Cu el e toată Grecia!

Popi, însă, constantinistă fanatică, desgustată de politica lui Spyros, cade în brațele românului.

Comedie, firește, dar grațioasă, cu un idilic sincer, cu o suavă portretizare a tinerii femei, la care fanatismul politic apare ca o mică sălbătăcie pigmentând frumusețea.

Ioan Masoff

G. Călinescu

Epopeea curajului finlandez

„Poveștile caporalului Stol“ se întindecă această „epopee a curajului finlandez“, scrisă în limba suedeză, de poetul J. L. Runeberg și privită chiar de Suedezi ca una din operele cele mai frumoase care s'au scris în această limbă și considerând-o ca singura epopee populară din literatura lor.

Poemul începe cu o cântare a patriei, care a devenit imnul național al Finlandei:

Țara noastră, țara noastră, patria noastră,
Răsune-ți numele scump până la cer
Nu e culme care să se nalce în văzduh
Nu e vale care să coboare, nici poală scaldată în mare,
Mai iubită decât tine, țara noastră
Țara strămoșilor noștri, la Miază-Noapte

Cine-ar putea număra lupetele Pe care le-a dat poporul tău, Când urlau războaiele din vale în vale... Când venea gerul aspru cu chinurile foamei... Cine-ar putea cântări sângele care s'a vărsat? Cine-ar putea măsura răbdarea cu care s'a îndurat?

„Poveștile căprului Stol“ sunt o serie de episoade din războiul dela 1808, povestite de un veteran. E vorba de războiul nenorocit, în care Suedia a fost silită să cedeze Rusiei, Finlanda. Infrângerea armatei a fost datorită lașității și trădării șefilor conducători. Onoarea a fost salvată însă prin curajul, vitejia și tăria cu care a suferit armata grozăviile războiului. Aceste virtuți ale sufletului finlandez sunt cântate și evocate de poet în fapte de vitejie individuală în diferite chipuri de țărani: „Sten

Dufva“, crezut idiot de toți, apăra singur un pod și ține inamicul pe loc până la sosirea trupelor, Munter, om simplu, de o vitejie atât de firească încât nimeni nu se miră când cade răpus de o granată pe care o culesese de jos și se pregătea să o repedă la dușmani cu o glumă, când aceasta i-a explodat, fără veste, în mână, sau vagonul care a luptat în zdrențele lui pe linia întâi și care plânge de bucurie când i se dă uniforma de soldat, sau țărancă tânără care vrea să înfrunte moartea pentru că logodnicul ei a fost trădător. Dar asemenea chipuri și figuri sunt la fiecare pas în acest splendid poem, eroi fără de seamă și fără de pereche, eroi toți țărani și acesta este lucrul surprinzător...Ceea ce a vrut el

să exprime a fost sufletul finlandez, suflet pe care Runeberg l-a trăit din copilărie, l-a pătruns cu intuiția geniului său și l-a realizat cu o putere de viață și de actualitate extraordinară, deși cu o realitate a sa proprie, mai presus și de realitatea istorică și de realitatea zilnică, în care a trăit și toți și de o realitate covârșitor de adevărată.

Izabela Sadoveanu

La cerere se trimite contra ramburs colecția din Jurnalul literar, anul I.

Colecția nelegată: 120
Colecția frumos legată: 200

Femeia în concepția Fraților Goncourt

Am întâlnit în *Les frères Zenganno* mărturisirea lui Edmond că se simte încăpabil de a înțelege amorul. În romanul *Charles Demailly* concepția despre femeie se rezumă în următoarele rânduri: Alții zic: iată o femeie! noi, iată un roman! Un scriitor se atasează de o femeie, ca Vernet de catartul unei corăbii pentru a studia furtuna.

Această credință contradictorie, originală dar sinceră, face pe unul din frați să scrie în „Jurnal“: „Căsătoria îmi pare un concubinaj aflat și atârta tot“. Pe de altă parte, dorința chințesentei pe care o căutau instinctiv, contribuie la sublinierea mediocrității: „Nu, nu voi găsi femeia care să nu-mi ceară să-mi rad barba sau care să nu mă întrebe niciodată despre subiectele din cartea la care lucrez“. Astfel scrie Jules de Goncourt în „Jurnal“. O prietenă a

sa, Maria, se cristalizează în amintirea unei legături pur unilaterale și singurului farmec pe care i-l atribuie este acela de a ignora complet opera sa. Frații Goncourt nu și-au dat poate niciodată seama de deșertăciunea idealului care-i încălzea. Celibatar convins, Edmond mărturisește că nici la bătrânețe nu regreta lipsa unei familii. Trăind în colaborare, ei au scris în colaborare, privind femeia cu aceeași bănuială, considerând-o ca un inamic natural, care poate împiedica realizarea unui ideal estetic și distruge o vocație.

În *La femme en XVIII siècle*, ei recunosc totuși că unele femei s'au ridicat la o adevărată superioritate, prin eleganța și simțul lor artistic. Dar acestea nu-s femeile din înalta societate, ci marile curtezane, pe care le numesc creațiuni rare, semănate în timp la lungi distanțe, care, trăind, sunt scan-

dalul unui secol, iar după moarte, surâsul lui. În general, însă, Frații Goncourt au privit sexul opus cu o indiferență anormală, ale cărei cauze sunt greu de precizat.

Totuși este evident că prietenia și nevropatia lor au avut o înrăurire importantă. Faptul că în *Les Zenganno* chiar Edmond mărturisește lui Jules un temperament feminin, o sensibilitate întinsă spre percepțiuni delicate, un gust și un rafinement neîntâlnit la bărbați, faptul că aflăm din „Jurnal“ marea dragoste ce o aveau amândoi pentru bibelouri, senzația de plăcere ce o încercau mângâind stofele fine, motolind mătăsurile, ne poate îndreptăți să credem că și acest lucru a contribuit la înăptuirea lor sentimentală cu repercursiuni ale unei stări psihice așa de izolate în concepția lor despre femeie.

Juliette Constant

Antoine, prima din cele șasesprezece progeneruri pe care le aduse în optsprezece ani menajul Jean Rivarol-Catherine Avon, se născu la 26 Iunie 1753, la Bagnols, în hanul *Aux trois pigeons* al tatălui său. Mai înainte, acesta fusese fabricant de mătasă, institutor, proprietar. Jean Rivarol cunoștea latina și se desfăta cu Horațiu și Virgiliu; rima câte o strofă agreabilă, un sonet și-i plăcea să se laude că e văr după mamă cu M. Deparcieux, membru al mai multor academii de știință. Oricum, era „fiul unui tată foarte luminat care îi dăduse educație“ — se citește în prefața ediției din 1808 și o mențin și alți comentatori.

Renumele unui Rivarol ușurează și leneșă a stricăc gloriei celui serios, care totuși a existat și e singurul care interesează. Ar fi ocupat locul frunțașilor în literatură, dacă Revoluția nu-l îndruma spre politică și dacă nu murea prematur. Un polemist strălucitor și de temut care începu acest meșteșug, luând apărarea lui Ludovic XVI cu deosebită interesare, elocvență, rațiune și curaj, începând din zilele care au precedat căderea Bastiliei. Nobil polemist, pentru că apăra o cauză pierdută. Și muri în exil, emigrant, la numai patruzeci și unu de ani.

Causeur fără pereche, explodând de spirit genial de original, verva lui Rivarol amușea pe interlocutor. Și nu era puțin, când ești contemporan cu Voltaire, Beaumarchais, Champfort iar Diderot abia murise.

La 17 ani, seminarist la Saint-Garde d'Avignon, Antoine Rivarol este un bun elev și fermecător. Intrece colecții cu frumusețe fizicului și finețea spiritului care pentru toate replicile găsea cea mai nouă și sugestivă expresie. Pentru opiniile altora, fie ei profesori și într-unele rânduri Voltaire (și octogenar) nu avea respect de fel. Supunea părerii propriului examen și după aceea devenea sau enunța pe cea valabilă.

Despre adolescentul în rasă, contemporanii mărturisesc că pe chipul lui se întâlneau toate componentele noțiunii frumuseții masculine. Armonie desăvârșită între privirea drăgăstoasă, schița de surâs, nasul corect și puțin îngroșat la nări, buzele ușor senzuale și cel mai delicat ten pe obraji modelați perfect. Părul negru, bogat. Un chip pe care strălucirea laolaltă „pasiunea, grația și gluma răutăcioasă“. Ascultătorul era captivat de vocea plină de armonie, de felul cum îmbina sarcasmul, zeflemeaua și cele mai serioase discuții. Plăcu lui D'Alembert și lui Voltaire încovoiată de ani și glorie. Nota dominantă a lui Rivarol era aceea a secolului, dar dusă până la epuizare; spiritul critic. Și cum oriunde, dar nu într-un seminar fi era locul porni, pene-

șteptate spre Paris. Sosi după un intermezzo: Perceptor, sub numele Longchamp, la Lyon; hrănit și îmbrăcat de o bătrână dornică de prezența efebului, notarul unui procuror, soldat seducător în oastea Regelui. Și în sfârșit odată ajuns la Paris se stabilește, ca tot provincialul, acolo unde e Curtea, la Versailles!

Familia lui Rivarol este originară din Parma, unde un strămoș — Rossi Bernardo — ar fi fost înobilat de împăratul Conrad II, pe la 1500, dându-i-se feuda Rivarola. Rossi = roșcat, fiare. Deaceia pe blazon, sub coroană, figurau un vultur și regele animalelor cu legenda *Leo meruit aquilam*. Filație sinuoasă pe care istoriografia literară o stabilește și astfel răspunzând aceluia care au acuzat pe Rivarol de înșelătorie când și-a precedat numele de particulă după titlul de cavalier și mai târziu conte. Era o epocă în care silaba de era mult prețuită, când Danton semna d'Anton, Collot era d'Herbois, Jean le Rond devenise d'Alembert iar de Beaumarchais și de Chamfort fuseseră, simplu, Caron și Nicolas. Insuși Arouet se poreclise de Voltaire. Rivarol va păstra titlul ce-și luase când noblețea aducea numai avantaj și atunci când ajunsese mai mult decât o povară: un pericol și provocare față de tendințele egalitare cărora Revoluția le semnă actul de naștere, când „brevetele de noblețea erau brevete de eșafod“. Dimpotrivă, Rivarol făcea caz de al său. Devenise ținta nepopularității nu din originalitate sau trufie, ci pentru că se credea nobil și nu gândea de fel că momentul în care toată lumea vrea să fie burgez, e cel mai prielnic în care să te burghezești. Mai spunea: „oamenii de spirit și oamenii bogați găseau noblețea de nesuferit și cea mai mare parte dintre ei o găseau atâta de nesuferit încât sfârșeau prin a o cumpăra.“ Beaumarchais să fâlea cu noblețea sa care e „pe pergament bun, pe cetuluită cu sigiliul cel mare de ceară galbenă, ea nu e ca a multor oameni, nesigură și pe cuvânt, și nimeni nu va îndrăzni să mi-o discute, căci am pentru ea chitanță“. Rivarolii au apărut pe Ludovic: Antoine cu pana, Claude-François cu arma, François prin relațiile ce avea (în primul rând cu generalul Dumouriez), tatăl lor cu tainutul. Este o mărturie morală de noblețea — dacă dovada din acte e subredă — care nu trebuie subprețuită. O zicală medievală sună frumos:

Viața lui Rivarol

(Tineretea)

Nul n'est noble si de coeur non, Nul n'est vilain si l'ne vilaine.

Până să se hotărască pentru titlul de conte, Rivarol își luase pe acela de Cavalier de Parcieux. Ortografiind în două silabe numele matematicianului a cărui memorie era slăvită de academiile și de poporul Parisului căruia îi dăruise cadranle solare și apă potabilă. Nu bănuia existența unui nepot care era mândru, știindu-se singurul purtător al numelui Deparcieux și care se va burzului urit aflând de existența unui impostor. Mai ales când află că Parisul e curcubă de vraja proaspătului conte, fierca i se îndoi. Drept e că prin neasemuitul farmec al vorbei și verva îndrăcită, Rivarol luă, din ziua când pentru întâia oară intrase la Caveau, succesiunea lui Piron. Deși se duse sigur de izbândă, nu reuși să îmblânzească pe furiosul nepot de academician care îl invită în cuvinte neprotocolare să părăsească odaia și numele. Dușmanii lui Rivarol (și făcuse mulți, printre care și pe de Cubières fostul coleg de seminar) jubilară.

Viața de cafenea nu lăsă timp lui Rivarol să studieze Galilea cum făgăduise lui D'Alembert și nici acesta nu putu să-l introducă la Academie. Tineretea nu ar fi fost o piedică: D'Alembert fusese primit la 22 de ani. Voltaire îl crede succesorul său și-i trimite un madrigal dolidora de laudă:

Et je vols vos talents éclore Avec les plus belles couleurs.

Când cunoaște pe octogenarul înapoiat din exil, nu-l consideră infailibil și nu renunță să-și aperse ideile și gusturile. Dacă până la capăt gândul lui Voltaire nu fusese profetic, Rivarol rămâne exponențialul spiritului francez în cel mai spiritual veac. Orator născut, frazele se îmbină parcă dela sine bogate în expresii neprevăzute. Când încearcă să scrie, cuvintele se golesc și vorbirea izvor de munte se împotmolește în cerneală. Rivarol urăștea pana, „astă tristă zămislitoare de spirit cu ciocul lung, subțiat și tipător“. Totuși, ca să contrazică pe Voltaire se hotărâște să traducă *Infernul* și să înfrunte expresiile zgrunțuroase pe care acesta i le semnase ca piedici. Traducând își va îmbogăți vocabularul, se bucură Rivarol.

Dar munca ordonată îl desgustă. El vrea să se amuze, e răutăcios, impertinent, îi place să vorbească și toți din jur să tacă. Debitul e un bu-

toi al lui Sisif.* Iubește femeile, dar în viața intimă nu le-a acordat fotoliul de orchestră. E tânăr, are 25 de ani și înainte toată viața. Timp să scrie berechet. Va aprecia cum se cuvine timpul destinat lenii; el a făcut doar remarca „e un teribil avantaj să nu fi făcut nimic, dar nu trebuie abuzat de el“.

Noaptea, întors acasă, adaugă puține rânduri la traducere, notează câteva observații spirituale sau filosofice pe foi de hârtie. Odată va utiliza, se gândește Rivarol, aceste ciorne elegant caligrafiate. Întors acasă, din lundeosele apartamente unde e primit pentru că amuză, aproape îl copleşte mahnirea că e sărac. Notează pentru el: „E foarte trist să fii în situația să dorești necesarul ca pe un lucru fără de care ești nenorocit, și cu care nu ești fericit“. Odaia săracăcios mobilă și curată deoarece „curățenia deghează mizeria“. Dacă, după moda timpului, s'ar fi legat de un potentat, avea asigurat un trai bogat. Dar era nerespectuos și nici să vorbească altfel cum gândea nu vroia. Cum să găsească protector. Prefera să se împrumute, fiindcă nu se împiedica de amănuntul că nu va putea să înapoieze. La unii furnizori, ale căror soții purtau semn de întrebare la virtute, avea credit. Un singur scrupul: stilul. Să scrie mult pentru el și să publice numai după lungă ucenicie. „Arta trebuie să-și dea un scop care mereu să dea îndărăt“. Viață de farniente plăcut, cu somn târziu dimineața, foilețarea unei cărți, răspuns la scrisorile din a-jun; tualeta îl ținea suficient în fața oglinzii, ca odată terminată să pornească în vizită acolo unde era invitat la prânz. De ani aceștia ostili, care i-au înjunghiat orgoliul, Rivarol nu pomenescă nicăieri; doar câteva fraze răzlete sub forma unor me-

* Câteva din *Rivaroliana*: — Am întâlnit pe M. de Florian. Un manuscris ieșea din buzunar. I-am zis: „Dacă nu ați fi cunoscut, vi s'ar fura“. — Dați-mi un epigramă pentru broșura mea, îi ceru abatele de Baliviere. — Pe legea mea nu vă pot oferi decât un epitaf. — Ce credeți de acest distih, domnule Cavalier? — E bun, dar are lungimi. — Vă voi scrie mâine negreșit (sans faute), îi spunea cineva. — Nu vă constrângeți, scrieți-mi ca de obicei. — Trebuie să îndepărtați proști. El sunt acei care au început. Au făcut douăzeci de rani până să capete una. — Despre Lauraguais: Ideile sale sunt ca bucățile de sticlă îndesate în coșul unui geamgiu: limpezi luate câte una, obscure laolaltă. — Lemierre își lăuda un vers, de care spunea că e *le vers du siècle* („Le trident de Neptune est le sceptre du monde“ e versul). — C'est le vers solitaire, îi spuse glumind Rivarol.

dității. Era orgolios: cu primii bani ce-i încasează dela *Mercur de France*, prin Panckoucke — mecenă și bun achizitor de talente pentru revistă — cu 50 de taleri lunar, își angajă valet și secretar! Între 1780-1781 a publicat *extrase* (cum se intitulau atunci eseurile critice) fără să le iscălească și fără verva caracteristică vorbitorului.

Acest om surprinzător de inteligent a făcut și o prosteie mare, cum se cuvine înșilor excepționali: o căsătorie nepotrivită cu fiica unui scoțian autorul unei gramatici de limba engleză. Freyventa casa lui Mather Flint și se simțea bine acolo fiindcă îl răbufnise dezgustul vieții de hotel. Rivarol știa cum să ceară și obținea; deaceia, deși pretențioasă, Louise se lăsa sedusă. Urmă actul dotal scoțian..., nununia și sceele de gelozie. Îl încheia într-o cameră sub cheie și cu ordinul să scrie. Prietenii erau expulzați cu violență de limbaj. Rivarol notează: „Ferească-vă cerul de iubirea unei englezoaice“. „Nu sunt nici Jupiter, nici Socrate și am găsit în casa mea pe Junona și Xantipa“. Se despărțea deși abia se născuse un copil, Rafael. Și pentru ca sărbătoarea libertății să fie deplină, se ceartă cu redactorii dela *Mercur de France* și nu mai e sclavul paginei prezentate la termen fix, ca un proces. Acele puține articole prevesteau pe eșitul și polemistul redutabil de mai târziu.

Primul mare succes îl are cu un mic pamphlet critic, sub forma unor scrisori „*Lettre du président de xxx à M. le comte de xxx sur le poème des Jardins, et la réponse du comte de xxx*. Grădiniile erau ale abatelui academician Delille. Curând continuă pamphletul cu un *Dialogue de chou et du navet*, parodiind poema lui Delille. Speciile uitate își arătau meritele, iar varza termina cu un blestem și o premonițiune: *Sa gloire passera, les navets resteront*. Vers atunci; azi proverb. Abatele și poema sunt demult uitați. Din precauțiune, Rivarol publică aceste întâi scrieri (după atâtea opere vorbite) sub numele nepotului și secretarului său de Barruel-Beauvert, care fiind conte autentic nu risca pușcăriia la o eventuală intervenție a lui Delille.

Academia găsi prilejul revanșei acordând primul premiu de virtute, decurând înstituit de baronul Montyon, servitoarei soției lui Rivarol. De doi ani ea sacrificia din devotament, nu numai ce era al ei dar și ceace reușise să obțină prin creditul personal, pentru soția și copilul

de care Rivarol se dezinterea cu desăvârșire. Din delicatete, Academia nu pomeni numele doamnei ajutate nici pe al virtuozesei slujnice. Rivarol se apără, negă, reveni la soția lăsată în mizerie, dar palma... academică rămase.

Un opuscul în care bagateliza ascensiunea lui Mongolfier nu avu succes; termină traducerea *Infernului* și prezentă sub formă de memoriu un răspuns la chestionarul pus la concurs de către Academia din Berlin: „*Ce a contribuit să facă limba franceză universală? Dece merită această prerogativă? E de presupus că o va păstra?*“

Academia îl primi înainte de 1 Ianuarie 1784, data fixată pentru depunerea răspunsurilor. Memoriul lui Rivarol, *Discours sur l'universalité de la langue française* obținut premiul întâiu. Cuprindea 44 de pagini limpezice ca paharul în care se îmbinau pasiunea cu judecata sănătoasă exprimate într'un limbaj bogat și sugestiv în care abundă imagini proaspete (Rivarol nu se plagia). „*Dégagée de tous les protocoles que la bassesse inventa pour la vanité et la faiblesse pour le pouvoir, elle est plus faite pour la conversation, lien des hommes et charme de tous les âges; et, puisqu'il faut le dire, elle est, de toutes les langues, la seule qui ait une probité attachée a son génie*. Sûre, sociale, raisonnable, ce n'est plus la langue française, c'est la langue humaine.“

Cu acest discurs, Rivarol devine notoriu european; Frederic cel Mare îl felicită și premiul capătă poftă de lucru. Incepe (dar nu-l va termina) un dicționar al limbii franceze. Paralel cu ascensiunea sporec dușmanii. *Mercur de France* nu recenzează discursul; în alte publicații i se amintește că e fiul unui bucatar bun precum și impostura cu origina nobilă. Îl lovec unde își are călcăiul lui Achile. Buffon apără traducerea din Dante: „Nu e o traducere, ci un șir de creațiuni“. Rivarol avu și un admirator care ceru prin suplică, în două rânduri, poliției să împiedice publicarea unor articole în care era batjocorit acela care „într'o zi va mângâia lumea de lipsa lui Voltaire“.

O nouă furtună de injurii se năpustește asupra-i după 1 Ianuarie 1787, când făcu să apară (în colaborare cu Champenetz) un *Petit Almanach des Grands Hommes*. Toți poezii notorii sau necunoscuți sau caraghioși sunt înțepați și prezentați ca gă-

* Dinadins n'am tradus pasajul. Sublinierea aparține originalului (N. A.)

zele în insectar. Academicienii sunt prezenți la apel. Și fiecare e un mic erou de operetă stigmatizat într'o frază în care justea se ține de mână cu ironia subtilă.

Lui Necker, care publicase o lucrare despre *Importanța ideilor religioase* (1788), Rivarol îi răspunde în două epistole al căror stil e mai strălucit decât în tot ce va mai scrie. Epistole lungi, dar fiecare frază de 14 carate. Dacă răspândirea lor în public ar fi fost alta, ele puteau fi socotite printre fermentele Revoluției. Voltairian, Rivarol gândea religia nefolositoare; dar propaganda, direct periculoasă. Era plin de proaspetele cuceriri ale științei, de progresul rațiunii populare. Nu era ateu și se apăra de atare acuzație când adopta ca profesie de credință fraza lui Shaftesbury: *Lumea ar fi ofană, dacă Dumnezeu n'ar exista*. Despre atei, susține că ei neagă pe Dumnezeu în prezența sa. Rivarol e împotriva teismului teologic. Nu preoțimea este exponentul credinței și demonstrează că e de „supărătoare poziția unui teist-filosof. În a doua scrisoare, pornind dela premise pe care le socotește evidente, face deosebirea între „religie, legi și morală“ și conchide că ultima poate numai nădăjdui dela progresul luminii și al rațiunii, pe când religia numai să se teamă. Rivarol dorește cât mai curând realizat dezideratul Academiei: un catehism al moralei, scris pentru copii, „câci ei sunt speranța filosofiei“. Dar dela început mărturisea că n'ar fi publicat vreodată scrisoarea dacă n'ar fi fost sigur că poporul nu citește deloc!.

Rivarol, spirit atât de pătrunzător nu prevăzuse vijeliile ce atârna deasupra Franței și cerca în 1788 o cărmuire de filosofi! Despre religie spunea că „n'ar fi atât de indispensabilă, celor săraci, dacă bogății n'ar fi atât de lipsiți de morală“. Când ghilotina era gata de pus în funcțiune, el nu negă folosul unei revoluții legale, care să aibă în frunte pe monarh și dela care să pornească inițiativa.

Peste câteva luni, aduce omagii „doctrinelor religioase și conservatoare“ se alătură de Necker căruia îi recunoaște viziune profetică și declară că *morală fără religie e ca justiția fără tribunale*. Când află cine compune statele generale, răsce. Nu-și închipuia posibilă nici măcar o insurecție. Mirabeau îi era profund antipatic („*E omul care seamănă mai bine cu reputația sa*“). Într'o zi îi adresă o frază-ghimpe. Curând va trebui să răspundă altfel decât în zeflemele și să-și răscumpere lenea cu traiul plin de riscuri al înotătorului care pornește în susul apei.

Sașa Pană

OCULTISM

— Divinații —

Acum de Anul Nou și de Bobotează este obiceiul ca lumea să consulte duhurile cu privire la viitor. Toți fac acest lucru, într'un fel oarecare, măcar căutând banul în plăcintă, dar unii, serioși, nu vor să fie văzuți citind ocultistică. Dăm câteva consilii în spiritul tradiției:

Fata nemăritată să se așeze singură în fața unei mari oglinzi, despletită, între două lumânări și să privească fix cu un sfert de oră cel puțin, înainte de miezul nopții. Ceeace va vedea în oglindă, interpretat, va da indicații asupra probabilului soț. La miezul nopții să iasă așa despletită, în cea mai apropiată răspântie. Întâia ființă ieșită în cale e revelatoare. De va fi sergentul de stradă, e semn că soțul va avea carieră militară.

Mamele în așteptare pot afla destinul copiilor lor, după o veche metodă magică, numită *gastromancie*, în chipul următor: Vor pune pe o masă între 5, 7, 9 lumânări (număr impar) trei cupe de apă spre care vor privi fix la miezul nopții șoptind mereu:

Aziluth, Asmodeu
Spune-mi de copilul meu!

La un moment dat se vor arăta cercuri și figuri, pe suprafața apei. Ni se afirmă că rezultatele sunt extraordinare.

Același procedeu se întrebuințează, după unii, și spre a controla fidelitatea iubitului. Atunci formula e aceasta, spusă însă de 9 ori:

Azael, Anaël, Gabriel, Samael și Camel
Spuneți ce gândește el.

Nostradamus

Universul stendhalian

Urmare din pag. 1

XIX. Comportările lor sunt urite, pofta de bani a tatălui lui Julien Sorel, prototip al țăranului francez dintr-o provincie, cum ne spune Alfred Chiquet, este abjectă. Dar sunt urite sau abjecte, nu pentru că Stendhal nu se supraveghează și nu-și strunește ura, ci pentru că așa ne apar în comparație cu purtarea eroilor ce seamănă cu viața și credințele autorului. În foarte rare ocazii Henri Beyle trece limita și caricaturizează, așa cum se întâmplă cu scena dintre Julien și tatăl său, dela sfârșitul romanului. Ranchiunul ce-l purta propriului părinte n'a mai putut fi ținut în frâu, probabil!

Și dacă eroii poartă marca spiritului său, a mai fost inventiv Stendhal?

Răspunsul se găsește în întrebare, căci lipsa de diversitate în formularea tipu-

rilor, este un semn de insuficiență a fanteziei. Cercetătorii, „beylisti” și „stendhalieni” (Thibaudet face această diferențiere, cei dintâi fiind biografii și cei de pe urmă cercetătorii opere), au ajuns la concluzia ca tipurile din viața au trecut în cărți, cam în aceleași decoruri și margini.

Cât privește subiectul din Roș și negru el este împrumutat, cu modificări nu prea mari, în orice caz nu esențiale, dintr-o cronică a timpului, un proces identic cu al lui Julien Sorel, ce a avut loc într'un orașel de provincie în 1828.

În concluzie, universul stendhalian pare a fi redus la limitele pasiunilor nobile pe care le-a detașat din propriile pasiuni, insuficient de viabileitate pe baza unei concepții sceptice, despre viață și fericire.

Mihail Chirnoagă

Verhaeren

Urmare din pag. 1

Foburgurile cufundate în ceață ascund un suflet grav, întecat; uzini, cărciumi murdare, cartiere ale mizeriei și crimei se întalnesc în o poezie aspră, convulsivă, a forței umane; sufletul orașului: „formidable et convulsif”; Bursa („le monument de l'or dans les ténébres”), mulțimea înebunită de viitorul ei nepătruns, acțiunea, bancherul, iată atâtea

subiecte primejdioase pentru un poet care nu vrea să alunece în disertajia rimată, sociologică sau politică.

Verhaeren e îndrăzneț, „le front compact d'orgueil et de dédain” — cum îi place să spună — de aceea vrea să supună temele; de aici tortura din poezia lui, nesiguranța. Poezia lui Verhaeren e risipire energetică, încercată de neliniște. Dar risipire.

Bogdan Istru

Din opera lui:

Benedetto Croce

Urmare din pag. 1

În limbajul comun ca și în acela filosofic este de a restrânge înțelesul vorbei „frumos” la valoarea estetică; ni se pare îngăduit și oportun să definim frumusețea ca expresie izbită, sau mai bine, expresie pur și simplu, fiindcă expresia, când nu e izbită, nu este expresie...

Dar oricât Estetica a fost studiată de noi, ca știință, a expresiunii, sub toate aspectele, ne mai rămâne să îndreptăm subtitlul de Linguistică generală, pe care l-am adăugat titlului cărții, și punem și să lămurim teza că știința artei și aceea a limbajului, Estetica și Linguistica, gândite ca adevărate științe, nu sunt două lucruri distincte, ci unul singur. Nu în sensul că ar fi o Linguistică specială; dar mult căutată știință lingvistică, Linguistica generală, în măsură în care e reductibilă la filosofie, nu e decât o Estetică. Cine lucrează în Linguistica generală, adică în Linguistica filosofică, lucrează în dome-

niul problemelor estetice și invers. Filosofia limbajului și filosofia artei sunt același lucru...

„Poezia este limbajul sentimentului; proza acela al intelectului; dar fiindcă intelectul în concretă și realitatea sa este și sentiment, orice proză are și o latură de poezie...”

Aceste experiențe și aceste judecăți se pot rezuma teoretic în formula: ceea ce dă coerență și unitate intuiției este sentimentul; intuiția e, într'adevăr astfel fiindcă reprezintă un sentiment, și numai dintr'însul și deasupra lui poate să se ridice. Nu ideea, ci sentimentul este ceea ce dă artei ușurința aeriană a simbolului; o aspirație închisă în cercul unei reprezentări, iată arta; și în tr'însa aspirația ființează numai prin reprezentare, reprezentarea e pur și simplu aspirație. Epică și lirică, sau dramă și lirică, sunt împărțiri scolas-tice ale indivizibilității: arta e totdeauna lirică, adică epică și dramatică sentimentului.

BIOGRAFIA

BOGDAN AMARU

Prin anul 1935 a apărut, în redacția unui cotidian din Capitală, un condeiu nou.

Mahalaua bucureșteană era văzută acum de pe cu totul alt tărâm, cu un ochiu chinuit și sperios. Nu peste multă vreme a apărut și reporterul: un băiat mărunt, firav, săracuț, cu un aer de parcă ar fi cerut iertăciune tuturor de existența lui; și mai cu samă de prezența lui acolo.

Gazetăria însemna pentru Bogdan Amaru (Alexandru Părăianu) o bucată de pâine. Prin ea credea să ajungă la scrisul autentic. Avea multe de spus; soarta pe el îl alesese din regiunea pandurilor să aștearnă pe hârtie basmele și faptele de legendă ale strămoșilor de prin satele oltenesti. Nu știa însă bietul Sandu că în gazetărie, ori te lași frânt în formă de matrită și tras la rotativă după chipul și asemănarea opiniei publice, ori rămâi un auxiliar al ei. Nu putea să fie nici una nici alta.

Jelindu-și feciorul, mama lui Amaru și-a adus aminte de ce-a părăsit Sandu, Budele pentru Capitală, descoperind, prin cuvintele ei simple, un aspect sumbru al destinului tânărului scriitor de origină rurală:

„Când a terminat Sandu liceul, mi-a spus: „Mamă, eu vreau să mă duc la București, ca să ajung cineva, și să nu vă mai văd călcați de toți oamenii”.

În Capitală a debutat însă prin a suferi de foame. După încercarea de-a ajunge „cineva”, scria următoarele d-lui Lovinescu: „Într-o toamnă, când tremuram pe maidanele din preajma gropilor cu gunoaie din Tei, bolnav, neras, flămând și singur, încalzind-mă la soare laolaltă cu câinii, am venit să-mi desmurt puțin sufletul și trupul în casa dv. Eram la răspântie de viață. Imi umbra moartea prin buzunare și găuri de cio-lane. Umblam vreo săptămână pe la anticari cu o carte de călătorie a d-lui N. Iorga. În cele din urmă am vândut-o unui brutar pe o pâine neagră”.

„Din aceste rânduri care sunt parcă scoase din Hamsun sau Gorki, se vede cât de mult a pățim Amaru, în această dărză opintire omenească de a-și îndeplini destinul cărturăresc. N'a ținut însă samă de

toate aceste buturugi lumești. Vroia să meargă înainte, în orice condiții, fie viața cât de aspră, pentru a-și putea deslega comoara:

„Dar astea sunt planuri. De viață... nu-mi pasă. Aș vrea să rabd iar de foame și de frig, să mă încaer cu mungașii și cu câinii pe maidane — dar să fiu sănătos. În momentul când îmi voi refăce deplin sănătatea voi striga: am învins destinul!”

Minunea însă nu s'a ivit. Oamenii care l-au cunoscut și i-au apreciat talentul, n'au putut să facă mare lucru. Când și-a înfipt un cuțit în piept, și-așa destul de șubred, d. E. Lovinescu a căutat să atragă atenția asupra acestui tânăr, publicând câteva fragmente de scrisori. Se vede treaba că vremea nu era prielnică faptului literar, deoarece nu s'a făcut ceva nici de data asta, băietul continuând să suferă, iar scrisul său să nu vadă lumina tiparului.

Bogdan Amaru aducea o reală contribuție la îmbogățirea limbii literare. Un buchet de expresii și imagini specifice locului, o atmosferă rurală în care oamenii și animalele, copii deopotrivă ai Creatorului, răd și plâng în brațele aceluiași pământ matern. Rudă bună cu cea a lui Creangă, limba lui Amaru e mai repezită, mai ițoasă, cu particularismul plaiurilor oltenesti:

„Nu v'am scris nimic până azi de teama să nu mă priviți cu nedumerire în unduioal decăderii mele trupesti și sufletești. Acum mi se pare că m'am deschiulat o țără la cap și deaceea vă trimit rândurile ce urmează. Mă voi căzni să bag în țărul de cerneală al slovelor gânduri simple și fără nici o gramatică sau sintaxă ca bobocii de găscă. Mi-e sufletul năpădit de dudău și tămăioasă. Pe șanțurile inimii a pornit stevia și dragaveul. Mănânc esența pământului și lumina din bolboate, vorbesc onomatopeic ca cintezoii”.

Și-apoi, această minunată prezentare a satului natal Budele:

„... Mă aflui în cătunu de naștere — Budele — la un strănut și o praștie de Carpații vâlceni. În mocirla bălților putrezesc mâțele și câinii satului, iar noaptea cântă broaștele și răcăucii. Mă culc odată cu găinile și mă scol cu privighetoarea și ciocărlia. O iau razna pe câmp și pe

piscuri, înghit dumaticatul cerului de rouă și albastru, sfărâ-m colocoaze de soare între gene și mângâi spinii frunzelor plâpânde de răsură. Trăesc liber ca primul animal superb și necălărit. Mă opresc prin păduri, cu ochii spre munți și mă înfior la gândul că pământul se urcă prin firele de iarbă și prin mine la stele. Imi vine să lipeșc obrazul și inima de bulgări...”

Dela această contopire totală cu natura înconjurătoare, dela chiotul sufletului descătușat și înălțat până la stele, — amestecul panteist al omului cu pământul, veșuitoarele și misterele cerului, — în momentul când vrea să-și lipească obrazul de bulgări, își aduce aminte de subrezența veșmântului său fizic și aripile i se frâng în zbor:

„... da, mă cam ține pe sub coaste și iar dau în vreo pleurozie... Când am câte un junghiu, mama — bună, credincioasă în lucruri sfinte și descân-tece — sare gardu la o vecină (măiere veșnic borțoasă și care umblă cu necuratu) ca să-mi descante. Prind ulcica din mâna ei iubită, sorb apa mestecată cu busu-ghiu, zic că m'am zviduit”.

În toamna anului 1936, Bogdan Amaru a murit. Fratele mai mic al dispărutului scriitor a strâns toate manuscrisele lui Sandu într'un sac. Sacul acesta a fost încredințat d-lui Jebeleanu care, la rândul-i, l-a dat în păstrare d-lui Lovinescu. N'a apărut însă nimic până în zilele noastre.

Mai bine era dacă trăia. Ar fi reușit el, în cele din urmă, să ne povestească o smedenie de lucruri dintr'o alchimie de vis și viață, din tainele omului și-al său pământ. Și avea să ne spună frumos, așa cum rar ne înmunează câte-un tânăr inspirat al zilelor noastre. Nu i-a mers. A fost dus, și el, la veșnicul „Filaret” ca și Panait Istrati, ca și George Mihail Zamfirescu; ca atâția alții. Și de-acolo spre locul unde:

„... în oasele mele vor umbra aceleași cârție care au umblat veacuri de-a rândul cu toți strămoșii mei, pe sub garduri cu flori și pe subrădăcini de ulm verde. O să mă pască oile și o să mă care plozii — bolbotină — cu poala la găște”.

I. Felea

Cronica mizantropului

Primejdii

Prietenul meu scriitorul imi spune:

— Înainte mă duceam la cafenea și mă întâlneam cu scriitorii. Propriu zis nu cu scriitorii cu care aș fi voit eu să vorbesc, ci cu scriitorii care vin la cafenea, adică cu cei mai puțin activi, cu cei mai guralivi. Despre ce vorbeam? Nu despre cărți, nu despre idei generale și idei estetice. Convoorbirea decurgea în așa chip încât trebuia să aducă neapărat o satisfacțiune celui care vorbea și pe cât posibil o neplăcere ascultătorului. De pildă, zicea unul încântat: „Prinde, domnule, prinde cartea mea! Am strâns 30 de recenzii”. Evident recenzii n'aveau nicio importanță. Sau dimpotrivă zicea, făcând aluzie la o notă malfițoasă și fără consecință de spre mine: „Recunosc, a exagerat. Cred însă că nu-l vei lăsa fără răspuns. Oricum e un critic care începe să aibă autoritate!”. Primejdia frecventării cafenelei nu era numai pierderea de vreme, cât alarmanta modificare a spiritului meu. Începusem să fiu cancanier, să dau importanță ecourilor imediate ale activității literare, să nu mai găsesc plăcere în munca în sine, ci în ceea ce colportază despre goala intenție de mun-

că. Căci la cafenea atmosfera ajunsese de așa fel încât atunci când unul venea să vorbească: „Iată, am scris o carte despre Bolintineanu!”, ceilalți surprinși exclamau: „Dar bine la asta lucrează cutare!”

Am părăsit de mult cafenea, dar, din felurite împrejurări, au început să vină la mine tinerii. Oricât tinerii în genere ar afecta (criza e inevitabilă, necesară) un spirit critic exagerat împins până la maliție și suspectare, fundamentală, și adesea fără știința lor ei sunt fetiștiști. Ei simt nevoia să se strângă în jurul cuiva. Într'aci și un interes personal, mai mult sau mai puțin conștient, în tot cazul foarte nevinovat. Tinerii vor să se afirme și acceptarea lor în jurul unui matur cu o relativă notorietate este un început de existență. Cu multă ardore, cu o mare bună credință am voit să le fiu de folos. Dar am intuit și aci o primejdie. Oricât libertate și-ar lua un tânăr în fața ta (să face figură convenabilă), el ascunde sub independența lui o neîncredere fi-rească în el însuși. O avem toți. Siguranța reacțiilor celor mai în vârstă, șiretenia lui inconștientă; lenevia mișcărilor, reticențele impun. Con-

vorbita se preface în audiență și opiniile în sfaturi și comunicate. Am spus tinerilor tot ce credeam din experiența mea că trebuie evitat, mai adesea făcându-mi mie un proces, în dorința ca greșala să nu fie repetată de altul. Dar în aparenta gălăgie a conversației am observat că vorbeam singur și ziceam mereu: Eu... Eu... Eu... Oricât de obiectiv părea consiliul, el putea fi redus la propoziția: Să faceți așa cum am făcut Eu. Iar această propoziție presupune o alta: Eu sunt realitatea absolută. A izbucni înseamnă a deveni ca Mine. Odios punct de vedere. Ceeace e mai grav este că tinerii, simulând o maliție pe care n'o au (evoluția individualității nu este spre independență ci spre idolatrie) cad în mecanica inocentă a ceremoniei, în vreme ce eu mă automatizez în pontificat. Situație falsă, primejdioasă pentru scriitor, pentru care incertitudinile sunt condiția tinerității lui. A da sfaturi directe este a semna totul, iar eu așezam vechilor artiști vreau să mă instrățez de acel odios Mine, să trec necunoscut pe lângă opera mea, de-ar putea să existe, imbrâncit în numele El de vulg.

Aristaric

Indiscreției și Anecdote

Murillo, care era foarte pios, și-a pus întreg sufletul în tablouri. Într'o zi un preot îl întreabă de ce nu continuă unul din tablourile religioase, pe care-l lasase pictat numai pe jumătate: — Aștept, răspunse el, să vină Christ, să-mi vorbească.

Murillo și-a petrecut ultimii ani ai vieții la Sevilla, suferind și în rugăciune. El mergea în fiecare zi la biserica Santa-Cruz și avea obiceiul să se așeze în genunchi în fața celebrului tablou-icoană *Coborirea de pe cruce*, de Pedro Campana. Preotul voind într'o seară să închidă ușile bisericii mai devreme decât de obicei, l-a întrebat pe Murillo pentru ce rămănea atât de mult în fața aceluia tablou: — Aștept, răspunse el, ca acești pioși servitori să sfârșească coborirea Domnului de pe cruce.

Ușurința la lucru a pictorului Goya era extraordinară. În epoca invasiunii franceze, în Spania, el se găsea la Prado, înconjurat de ucenici, care se părea că așteaptă dela el ceva neobișnuit. În piață era noroiu. Goya își băgă în tină batista și o isbi de zidul vecin; el continuă așa câteva minute. Mulțimea se adunase și privea copleșită de curiozitate. În curând așa începu să scoată strigăte de admirație: avea sub ochi un episod admirabil sugerat al zilei de 2 Mai (răscoală populară din Madrid împotriva Francezilor), poate chiar aceeași scenă pe care Goya a fixat-o mai târziu pe pânză.

După ce l-a copleșit de injurii, Xantippa sfârși prin a arunca în capul lui Socrate o cană mare de apă: — N'am prevăzut eu, spuse el prietenilor săi, că după tunet vine ploaia?

Filosoful Cleanthe fu citat în fața areopagului pentru a da socoteală de mijloacele sale de existență. De îndată ce apărui, judecătorii îl întrebară cu un ton sever, ce mearse, ce muncă îl hrănește.

Cleanthe la aceste cuvinte, prezentă judecătorilor pe un grădinar și un bătrân brutar, invitându-i să răspundă pentru el. Grădinarul atestă că în fiecare noapte Cleanthe îi căra apă iar brutarul, că după ce termină la grădinar, vine și lucrează la dânsul. Această justificare umplu întreaga asistență de stimă și de admirație pentru Cleanthe; și judecătorii isbiți de această măreție de suflet, îi oferiră o indemnizație considerabilă. El însă refuză, zicând: —

Vați convins că am o comoară în munca mea.

Se spune că Democrit în vârstă de 109 ani, era plictisit să mai trăiască. Deaceea el scădea în fiecare zi ceva din hrana sa, și în felul acesta el ajunsese să stângă aproape complet acel principiu al focului care dă viață corpurilor noastre. Era aproape să-și dea sfârșitul, când o nepoată la care ținea foarte mult veni să-l roage să nu moară încă, pentru că moartea lui ar lipsi-o de plăcerea de a merge la o serbare apropiată. Democrit se hotărî atunci să-și mai prelungească puțin viața. Și spunând să i se aducă pâine caldă, el trăi încă trei zile.

Marc-Aureliu, în ajunul urcării lui pe tron, lăsa să se vadă o mare tristețe. Mama sa îl întreabă asupra motivului: — Trebuie să încep a domni, și vă mai mirați de tristețea mea!

Socrate n'a avut totdeauna părul scurt; dimpotrivă, avea, un păr bogat, care-i cădea pe umere. Într'o zi, pe când dormea pe câmp, niște copii se apropiară pentru a-i face o șotie. Micii ștregari legară fiecare buclă de câte un mic pilon, pe care-l înfișeră în pământ. Somnul înțeleptului e un somn adânc. Totuși, Socrate, după ce-și făcu somnul, se trezi și-și dădu seamă de ce i se întâmplase. Fără a se supăra, el luă liniștit o pereche de foarfeci și-și tăie părul. De atunci el purtă părul scurt.

Socrate, care asista rar la reprezentațiile teatrale, merse totuși să vadă comedia „Cei goi”, îndreptată împotriva lui și doctrinei sale de către Aristophan. Pentru a-și manifesta mai bine disprețul pentru această satiră, el se ridică în mijlocul spectatorilor când observă că ei căutau să-l cunoască.

Poetul Saint-Amant se afla într'o zi în tovărășia unui bărbat care avea părul negru dar barba albă. Cum această diferență, părea destul de bizară societății și cum fiecare căuta motivele, Saint-Amant se întoarse spre acel domn și-i spuse: — Se pare că ați lucrat mai mult cu maxilarul decât cu creierul.

Când lui Malherbe i se vorbea despre afacerile de Stat, el avea totdeauna următorul răspuns: — Nu trebuie niciodată să te amesteci la conducerea unui vas, în care nu ești decât simplu pasager.

POȘTA REDACTIEI

Mulțumim pe această cale tuturor celor care ne-au trimis urări. G. Valda, C. Voda: Colaborarea? A. Luc., Galați: Am fost prea de tot ocupat și nu mai pot pridiți cu scrisul. Îți voi răspunde direct. H. P.: Veți înțelege, ca tânăr inteligent, că nu se pot da aci verdict anticipate, ce pot fi desmintite în chipul cel mai brutal. Constat, numai, deocamdată că intelectualitatea e superioară momentului liric spontan. În poezie „vibrația” trebuie să progreseze pe decar. Nu te voi descuraja. J. C. Buc.: Mulțumesc pentru amabilele explicații, ce nu trebuiau însă luate în sens pe tragic. Veți avea și răspuns direct. E. M., Iași: Deocamdată va merge biografia. I. S. M., Roman: Va merge. I. Ant.: Am pus în vedere Administrației. Regretăm astfel de dezordini. La biografie să arătați și izvorul. C. M., Bași: Răspuns direct. Ly. Seg, Iași: Am luat notă. Vlad. I., Buc.: Vă rog să luați numai un aspect, eseistic; nu să tratați autorul într'un articol de enciclopedie. M. Ch., Iași: Am primit. Mulțumiri. Va merge în continuare. M. S., Buc.: Răspuns direct. I. R., Bălți: În jurnal găsiți lămuriri asupra vânzării de colecție. Vom lua măsură și pentru completarea de numere vechi. L. D., Iași: Se va pu-

blica. Corel, Buc., Prea s'a vorbit despre Romain Rolland, iar în momentele de față numele lui nu e simpatic. Nici cealaltă chestiune nu interesează. J. F., Buc.: S'a dat la tipar. G. O., Rădăciunești: Ori-când vă vom examina producțiile. Dar lucruri ocazionale (Moș Crăciun) nu nu trimiteți. S. P., Oradea: Am să vă scriu direct. Orice „spațiu vital” vă e îngăduit. I. S. Buc.: Răspuns direct. C. Dorn, Vaslui: Din amândouă trimiterile vom retine. G. R., Dorohoiu: Ar fi fost interesant articolul, de n'ați fi pus chestiunea cu „cartea bună”. Aceasta e formula folosită de toți dușmanii literaturii. Ce e aceea „carte bună”? Carte bună e carte izbită, recunoscută ca atare, de critică.

Toată corespondența redacțională, cărțile și revistele se vor trimite d-lui G. Călinescu, strada Ionescu No. 4 — Iași.